

Landhöjningen fortfarande ett mysterium

Linköpings-Extra har i några tidigare artiklar försökt att beskriva något av vår trakts geologiska historia.

Bl a beskrev vi möjligheterna att med geokronologi få fram när inlandsisen lämnade kommunen. Som den minnes gode läsaren erinrar sig, undersökte man då den varviga leran som avsatte sig i den forna issjön. Som tur är, kan man ju numera ta upp lerproverna på land och man behöver inte längre ge sig ut till havs för att finna varvig lera. Orsaken härtill är landhöjningen, ett fenomen som varit känt sedan 1700-talet. Då visste man ju inte att det var landet som höjde sig, utan trodde det var vattnet som sänkte sig i stället. Man kallade det för vattuminskning, då man såg att båtskjul, bryggor m m som anlagts vid strandkanten, efter hundra år stod långt uppe på land.

Det var dock långt senare forskningen slog fast att det var en landhöjning och inte en vattuminskning som försiggick. På senare tid har man genom precisionsavvägningar kunnat fastställa att landhöjningen är cirka 100 cm/100 år vid ångermanlandskusten medan den vid Varberg helt har avstannat. I sydligaste Skåne sänker sig landet i stället med ca 10 cm/100 år. Här i Linköping har vi en landhöjning på ungefär 30 cm/100 år, så det är ju inget man märker av varje dag precis.

Även om man nu har kunnat bestämma att vi verkligen har en landhöjning återstår att utröna varför denna finns. Vissa teorier finns. En går ut på att den ismassa som täckte landet pressade ner jordskorpan p g a sin stora tyngd. Genom geokronologi och dateringar av gamla boplatser, som ofta låg vid strandkanten, har man också kunnat konstatera att landhöjningen varit mycket större förr. När landet blev isfritt försvann ju tyngden och marken kunde börja höja sig igen. Först steg landet förhållandevis snabbt men sedan har höjningstakten avklingat. Varför landet i söder sjunker har man

dock ingen förklaring till. Att vattenytan ibland stiger har man i alla fall kunnat konstatera. Bl a har man fått upp stubbar från Östersjöns botten vilken man tror en gång varit bevuxen med skog.

Detta kan förklaras med att stora mängder smältvatten bildades när isen försvann, och därigenom höjde sig havets yta.

Vid utgrävningar av gamla stenåldersboplatser, i Kolmården på 1940 talet, har man också kunnat konstatera att de lägst belägna övergivits p g a översvämningar. Platser där stenyxor, eldstäder m m återfunnits har ibland varit täckta av lera som måste avsatts under vatten. Man fann också att sådana översvämningar skett flera gånger och att havet däremellan dragit sig tillbaka.

Anläggningar från mera modern tid har också kunnat dateras bl a ett antal bryggor vid Söderköping. Ibland har man t o m sådan tur att gamla köpehandlingar avslöjar när anläggningarna byggdes.

Tyvärre ger många av undersökningarna motsägande resultat. Detta har man försökt förklara så att jordskorpan på sina ställen var försedd med en slags rörliga leder och att denna kunde röra sig förhållandevis obehindrat mellan dessa. Forskning utförd på 60-talet visade dock att några sådana leder inte finns. Det var nämligen möjligt att följa gamla strandvallar mil efter mil från söder till norr, utan att finna några knyckar på dessa.

Vad som gör att landhöjningstakten skiljer sig så avsevärt genom landet återstår också att fundera ut.

Den som vill läsa mera om landhöjningen kan börja med en uppsats i kulturgeografi som finns på universitetet i Linköping. Här finns förutom en mer omfattande redogörelse för ovanstående också uppgifter om några av de undersökningar som gjorts i ämnet. Dessa kan sedan lånas från vårt utmärkta bibliotek.

Stiggen Gustafsson